

A. LIEBAERT, OOSTENDS ROMANTIKUS (1783-1854)

Het merendeel van de literatuurgeschiedenissen leert ons dat de Belgische Romantiek nooit echt van de grond gekomen is : de Romantiek vond bij ons pas enige ingang toen ze in het buitenland al uitgebloeid was en had bovendien dergelijk plaatselijk karakter dat uitstraling onmogelijk bleek. Het waarom van dit fenomeen verklaren zou ons te ver leiden; globaal gezien gaan we met die stelling akkoord., zij het met enige aarzeling. De figuur Aimé Liebaert belicht enkele aspecten van onze terughoudendheid.

Liebaert maakt zijn literair debuut op 21-jarige leeftijd als lid van de Oostendse rederijderskamer. (1) Hij neemt zijn lidmaatschap au sérieux : op verschillende dichtwedstrijden behaald hij ereprijzen, wat hem de waardering van zijn medeleden oplevert. In 1816 volgt Liebaert Bernaerdus Brickx op als voorzitter van de kamer (2).

De rederijkerstraditie had een grote invloed op Liebaert : poëzie beschouwde hij als de enige vorm van literatuur. Tot 1841 schreef hij niets anders dan gedichten, zowel in het Vlaams als in het Frans. In die gedichten valt echter een evolutie te bespeuren : tot 1823 hebben we geen gedichten kunnen terugvinden die persoonlijke gevoelens weerspiegelen; het zijn rederijdersgedichten die zich strikt houden aan de regels die de kamer oplegde. Zo bijvoorbeeld De Nederlaag der Algieren en de Afschaffing der Slavernij (3), een honderd verzen lange heldendicht, doorweven met lofbetuigingen aan het adres van de Nederlandse vorst en bedekte verwijzingen naar het Franse tiranieke regime. Het gedicht vond zelfs enige weerklank in het buitenland, want de Engelsman T. Stackhouse junior wijdde er een lofdicht aan. (4)

Het eerste gedicht dat de Liebaert's gevoelens weerspiegelt is in het Vlaams geschreven en beschrijft het verdriet van de dichter bij de dood van zijn vrouw. De volledige titel luidt: Uitboezeming van Smart of Dichterlijke Tranen eens Echtgenoots aan Medelijdende Vriendschap opgedragen, 5 januari 1823. Belangrijk is dat Liebaert hier voor het eerst breekt met de rederijkerstraditie : hij kiest zelf een onderwerp en drukt zijn eigen gevoelens uit; vorm en stijl zijn echter nog altijd verbonden met de rederijderskamer:

" In 't bloeyendst mijner jeugd en 't prilste mijner jaren
Heb ik de Liefde haar Tol, Natuur haar Regt betaald,
Het egtebed zag mij een drietal kroost vergaren :
Thans streelt de Natuur mij nog, maar Liefde is heen gedwaalt (5)

In 1838 schrijft Liebaert een drietal Franse gedichten ~~die~~ zijn onmogelijke liefde voor een dodelijk zieke vrouw behandelen. In die gedichten schijnt Liebaert te lijden onder 'le mal de siècle', overgewaaid uit Frankrijk; de originaliteit van de verzen wordt door de dichter zelf in twijfel getrokken door afstand van ze te nemen nog voor de lezer het gedicht onder ogen gekregen heeft. Hij maakt een onderscheid tussen zijn ziel en zijn geest om geen verkeerde indruk bij zijn lezerspubliek te maken:

"Après la journée d'hier qui n'a pas renouvelé ma douleur mais qui en a rendu le sentiment plus vif je me suis porté devant une maison où j'ai failli succomber, et à mon retour chez moi, à la clarté d'une pâle lumière, j'ai tracé après un déluge de pleurs les rimes suivantes où il ne faut voir que l'âme de l'Ecrivain et non son Esprit". (6)

De Franse gedichten zijn volgens ons beter geschreven dan de Vlaamse; ze vertonen minder taalfouten en vertonen een zekere élégance die in de Vlaamse gedichten niet terug te vinden is. Waarschijnlijk had Liebaert een Franstalige opvoeding genoten en voordien al Franse verzen geschreven, die spijtig genoeg zijn verloren gegaan. Als illustratie geven we het eerste van de drie gedichten

26 Avril, 1838, 9 1/2 du soir.

Trois jours sont écoulés et je ne l'ai pas vue,
Nul bruit ne m'annonçait sa légère venue,
Nul sourire amicale ne me disait bonjour.
Et l'espoir de mon coeur s'est enfui sans retour.

J'ai revu sa demeure où depuis tant d'années
Près d'elle je passais d'agréable soirées,
Mais un calme mortel règnant autour de moi,
Mes genoux fléchissant, mon coeur rempli d'effroi,
Mon oeil terne et mon âme égarée, éperdue,
En soupirant, j'ai du m'élancer dans la rue :
Mais croyant son image attachée à mes pas
j'osai me retourner... mais je ne la vis pas.

.....
Triste et silencieux, regagnant mon asile
j'y rentrai comme avant, mais sans un coeur tranquilles,
car je ne pouvais plus dans mon sombre chagrin
Me dire, en me couchant, je la verrai demain. (7)

Zowel de Vlaamse als de Franse gedichten tonen ons dat Liebaert al in kontakt gekomen was met de Romantiek, voordat de Romantische stroming tot onze gewesten volledig doorgedrongen was. Van enige originaliteit is evenwel geen sprake : de gedichten steunen op onderwerpen door de Franse Romantici al eerder behandeld. Dat de Romantiek nog geen vaste voet had bewijst het vasthouden van de dichter aan sommige rederijkers-ideeën. Met lede ogen volgt hij de opgang van het proza; als kompromis besluit hij toneel te schrijven, omdat volgens hem deze populaire literatuur vorm het dichtst bij de poëzie staat.

In 1841 publiceert Liebaert Lodewijk van Male, of misbruik van grootheid en magt; dit toneelstuk werd volgens Vande Weghe te Oostende opgevoerd op 17 oktober 1841 (8); hoe het onthaald werd is onbekend.

Lodewijk van Male ligt, in de lijn van de historische werken over Vlaanderen. Gesitueerd in de 14e eeuw verhaalt het de lotgevallen van Lodewijk, graaf van Vlaanderen, die verliefd wordt op Helena, een eenvoudig en rechtschapen buitenmeisje. Hoewel Lodewijk beloofd heeft Margareta van Brabant te huwen, blijft hij Helena bezoeken. Helena is onwetend ontrent Lodewijks adellijke stand omdat hij een schuilnaam aangenomen heeft. Het ergste gebeurd dan : Helena wordt zwanger en Margareta komt dit te weten. Helena moet vluchten terwijl Conrad, een ridder in dienst van Lodewijk, zijn heer gaat opzoeken om hem te helpen. Juist wanneer Margareta Helena zal veroordelen verschijnt Lodewijk en redt haar.

Lodewijk van Male is geen uitschieter in de literatuur van die periode; Van Perne ontzegt zelfs het stuk "voor altijd 't burgerrecht in het Vlaams repertorium" (9). Niettemin bezit het een literair historische waarde omdat het kenmerken vertoont die tekenend zijn voor het toneel uit die tijd.

Opvallend is de naïviteit dat het stuk uitstraalt. De eenvoud en terzelfdertijd de intensiteit waarmee de gevoelens uitgedrukt worden mogen en kunnen niet toegeschreven worden aan een evenredige naïviteit van de auteur. Liebaert was stadsontvanger en beheerder van de Godshuizen, wat een zekere wereldlijke ervaring en onderlegdheid laat vermoeden. De naïviteit komt trouwens ook voor in de werken van andere Vlaamse schrijvers : bij Conscience, Ledeganck, e.a. wordt er bij de minste gelegenheid emotioneel gereageerd. Trouwens, de Europese Romantiek kan eveneens van tranirigheid beschuldigd worden. Men mag het Liebaert niet kwalijk nemen dat hij dezelfde toer opgaat : hij volgt enkel een tijdsverschijnsel.

Hand in hand met deze naïviteit gaat het vertolken van elementaire gevoelens, gebreken en deugden. De helden zijn duidelijk te onderscheiden van de snoodaards en de verraders. Trouw, eer, rechtvaardigheid en moed worden beloond; lafheid, verraad, onderkruiperij en valsheid worden bestraft. M.a.w. het publiek krijgt een zedenschets voorgeschoteld die bijna symbolisch van aard is : zo vertegenwoordigt Lodewijk hoogmoed, Conrad trouw, Helena eer, Margareta wraak, Jacob valsheid.

Clichematig worden zaken als stad en platteland behandeld : de stad is een oord van verderf, terwijl op het platteland de eenvoud en de onschuld huist. De stad wil het platteland inpalmen maar het kwaad wordt succesvol bestreden. Het thema van de brave boer wordt in bijna ieder historisch stuk uit die tijd behandeld : in Lodewijk van Male zijn dat Vanburg (Helena's vader) en Pieter en Melle, de knecht en de dienstmeid. De stedelingen proberen deze mensen te korrumperen, maar juist hun eenvoud redt hen.

Achter deze eenvoudige schets huist de complexe katholieke en burgerlijke moraal. Door het publiek te konfronteren met voorvallen die kunnen getransponeerd worden naar hun eigen milieu tracht de schrijver hen bewust te maken van hun eigen morele tekortkomingen. Hierbij wordt dan ook de nadruk gelegd op de rol van de werkende klasse, die onderdanig moet blijven aan de heersende klasse en aan de Kerk; zo niet zal de arbeider zijn eigen ondergang bewerken zoals de valse Jacob.

Als laatste element willen we de Vlaamsgezindheid aanstippen die, naargelang de auteur, meer of minder aanwezig was. Liebaert neemt een matige houding aan; we melden reeds dat hij Franstalige gedichten schreef en waarschijnlijk een Franstalige opvoeding genoten had. Bovendien protestaert hij tegen het engagement dat meer en meer op de voorgrond treedt. Hierin blijft Liebaert een rederijker : de literatuur moet ontspanning brengen, geen oproer. In 1849 zegt hij nog tot de overgebleven rederijkers : "Wij wijken af van het spoor dat onzen echten Stand en wezenlijke Eer schragen moet, maar wat kan en moet gedaen worden, als men rondom zich zo standvastig ziet werken om van dit spoor willekeurig af te treden, een anderen weg in te slaen; geene toegevingen meer voldoende te vinden en uijstrekt de wagen voor den peerden willen stellen."(10)

Over de rest van wat Liebaert op toneelgebied gepresteerd heeft moeten we volledig steunen op Vande Weghe's informatie. Liebaert zou nog twee toneelstukken geschreven hebben, nl. Lara, een bewerking van het gedicht van Byron, en Den Misdader en het slagtoffer of den gedwongen verzoening, dat zich afspeelt in de Franse tijd. (11)

Liebaert was een kontradiktair personage : hij was zich enerzijds bewust van wat er op literair gebied aan de gang was maar anderzijds weigerde hij principes te laten varen die verbonden waren met een periode die op zijn einde liep. Hierdoor werd Liebaert niet aanvaard door de jonge generatie, te meer omdat hij niet genoeg talent in huis had om zich als overgangsfiguur te doen gelden.

Hij nam nieuwe elementen over maar verwerkte ze op een oude, soms verouderde manier. Deze werkwijze is waarschijnlijk de reden waarom Liebaert voornamelijk als rederijker en dichter bekend is, en niet als toneelschrijver.

J. SURMONT

BIBLIOGRAFIE

1. VANDE WEGHE, F., Schets eener Geschiedenis der Oostendsche Kamer van Rhetorica, 1486-1849, Roeselare, 1914, p. 55
 2. Ibidem, p. 55
 3. Ibidem, p. 60
 4. Ibidem, p. 63
 5. Ibidem, p. 61
 6. Ibidem, p. 58
 7. Ibidem, p. 68-69
 8. Ibidem, p. 64
 9. DE RONDE, T., Het Tonneelleven in Vlaanderen door de eeuwen heen, Davidsfonds, 1930
 10. VANDE WEGHE, F., op. cit., p. 68
 11. Ibidem, p. 64
-

COMPAGNIE VAN OOSTENDE

De "Koninklijke Academie voor Overzeese Wetenschappen" (Defacqzstraat 1, 1050 Brussel), van een bescheiden Instituut uitgegroeid tot de status van een volwaardige Academie, is nu reeds méér dan een halve eeuw oud. Een volumineus tweedelig Gedenkboek, dat de titel meebrengt "Vijftig-jaris Bestaan van de Academie : 1928 - 1978" (Brussel, 1982), boekstaft de diverse activiteiten welke dit geleerd genootschap ontplooid heeft. En stellig wel op velerlei, uiteenlopende gebieden, ook wat de 'Overzeese Geschiedenis' aangaat en bestrijkt ! De heer Dr. Marcel Luwel, conservator van het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika, memoreert in dit aangehaald boekwerk in het bijzonder over deze discipline; zijn synthese staat aldaar afgedrukt op de bladzijden 85 tot en met 88. Hij benadrukt er onder meer de grote betekenis en de belangrijke rol, die van de voormalige roemrijke "Oostendse Compagnie" uitging : een glansrijke pagina in onze vaderlandse geschiedenis! ... Wij citeren voluit deze passus :

" (...) Een zeer speciale plaats wordt ingenomen in de historiografie van de Belgische expansie door de in Indië werkzame Compagnie van Oostende. Alhoewel haar een kort leven was beschoren, heeft zij steeds ruime belangstelling opgewekt en er kan niet aan getwijfeld worden dat het voor de onderzoeker naar de Belgische aanwezigheid over de wereld, een episode uit de vaderlandse geschiedenis is geweest waar men steeds met dankbaarheid naar verwijst (...)" (bladzijde 88).

E. SMISSAERT